

GLOBAL PERSPECTIVES ON WAR, GENDER AND HEALTH: THE SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY OF SUFFERING

Hannah Bradby i Gillian Lewando Hundt (ur.)

Surrey: Ashgate Publishing Limited, 2010., 157 str.

Iza naslova *Global Perspectives on War, Gender and Health: The Sociology and Anthropology of Suffering* krije se zbornik radova, kolaž na istraživanjima utemeljenih uvida o pitanjima rata, roda, traume, patnje, zdravlja i oporavka. Poticaj za istraživanje pronađen je u životnom radu britanske sociologinje Meg Stacey te, konkretnije, u njenom uvidu da se sociologija dosad nije u dovoljnoj mjeri osvrnula na patnju uzrokovanu ratom. Istraživački je izazov stoga ne samo dotaknuti se navedene teme, već istovremeno postaviti pitanje može se li se patnja uopće koherentno opisati te analizirati. U samom uvodu zbornika urednice Hannah Brandby i Gillian Lewando Hundt patnju definiraju kao univerzalnu osobinu čovječanstva, ali također upozoravaju na nužnu analizu s obzirom na kontekst spola, klase, seksualne orijentacije, etniciteta itd. Autori i autorice radova u zborniku koriste tzv. pristup društvene patnje (*social suffering*) kojim se nastoji zahvatiti šire strukturalne odrednice nasilja, a posebnu pažnju pridaju rodno uvjetovanoj patnji kao posljedici rata.

U početnom poglavlju naslova *Feminist Antimilitarism: Scope, Problematic and Difficulties in a Potential Global Social Movement* autorica Cynthia Cockburn postavlja pitanje što je to distinktivno u ženskim analizama rata i strategija suprotstavljanja istom. Gradeći svoje spoznaje na temelju vlastitog aktivističkog iskustva, kao i 18-mjesečnog terenskog rada, autorica donosi nekoliko zanimljivih uvida. Kao prvo, utvrdit će da potreba za naglašavanjem ženske perspektive o ratu proizlazi iz toga što žene imaju rodno-specifično iskustvo rata, iz toga što su često utišane, marginalizirane i krivo prezentirane te zbog potrebe da se same organiziraju. Prezentirana je zatim neiscrpna i primjerima opisana tipologija ženskih organizacija: prvi tip oprimjeruje *Women's International League for Peace and Freedom*—stara i birokratizirana organizacija; drugi tip pronalazi se u primjeru *Women in Black* organizacija koje su sasvim nebirokratizirane i pružaju tek formulu za djelovanje; te naposljetku treći tip, prikazan primjerom *Code Pink* organizacije, čiji je stil prosvjeda upečatljivo ekspresivan. Među istraživanim grupama postoje sličnosti, no i sasvim nezanemarive razlike koje se formiraju oko tri problema: pitanja opravdanosti korištenja sile; odnosa prema konceptu nacije;

razumijevanja izvora militarizma i rata. Osim ovih deskriptivnih uvida, istražuje se može li se o ovim grupama govoriti kao o globalnom socijalnom pokretu. Cockburn će jasno reći da je takva izjava neuvjetovani trijumfalizam. Uputnije je pokrete graditi odozdo, 'od žene do žene, od grupe do grupe, od mreže do mreže' (str. 28), i to s empatijom koja uvažava lokalne kontekste.

U drugom poglavlju naslova *Wounds and 'Cures' in South Asian Gender and Memory Politics* autorica Srila Roy polazi od problema nezastupljenosti ili iskrivljenog zastupanja ženske perspektive rata te problematizira odnos između kolektivnog sjećanja i roda. Prikazivanje rodno specifične patnje za istraživače/ice predstavlja zahtjevan zadatak, pogotovo zato što iskustvo traume leži između onoga što se može izreći i onoga što ne može izreći. Teza koju autorica postupno razvija i argumentira je da pristupi terapijske iliti intervencionističke prirode, koji potiču govor o proživljenom, nisu nužno metode koje vode oporavku. Štoviše, kolektivna sjećanja često su instrumentalizirana i stavljena u kontekst nacije, što briše subjektivnost ratnih iskustva specifičnih za žene. Vrlo dobar primjer je Bangladeški rat za neovisnost 1971. godine nakon kojeg je žrtva 200 000 žena koje su u njemu bile silovane protumačena kao herojski pothvat izgradnje postkolonijalne nacije. Umjesto oslanjanja na govor te imajući cilj oporavka na umu, neki su se okrenuli prikazivanju patnje tijela: ožiljaka, krvi, tetovaža i utisaka nasilja. Nadalje, šutnja se, iako se prije smatrala činom opresije žena, danas može smatrati subverzivnom. U zaključnim se mislima još ističe da zapadnjačke metode suočavanja s traumom ne pronalaze nužno svoje mjesto i u zemljama Južne Azije.

Sociological Perspectives on Defining and Accounting for Violence: Towards Gendering the Conflict in Northern Ireland naslov je trećeg poglavlja, a autori su Linda McKie i Chris Yuill. Pregled teorijskih razmatranja o nasilju donosi sliku slabog osvrtu sociologije, pogotovo na rodno uvjetovano nasilje. Rane sociološke teorije fokusirale su se na pitanja društvene kontrole, konsenzusa i kohezije. Nasuproto tomu, feminističkim se pogledom na nasilje došlo do zaključka da *mainstream* teorije zanemaruju isprepletenost roda i moći te da nasilje prema ženama treba shvatiti u kontekstu patrijarhalnih društvenih odnosa. Sjevernoirski konflikt ne svodi se pak na religiju, već postoje dubinski strukturalni uzroci te utjecaj geopolitičkih događaja. Što se tiče akademskih analiza konflikta, uočeno je da nedostaje obzir za rodna pitanja te da su pristupi maskulinizirani. U nekoliko istraživanja, koja su ipak iznimka, utvrdilo se da religija reproducira tradicionalne rodne identitete, da žene bivaju smještene u privatnu sferu gdje mogu tugovati i služiti svojoj obitelji, te da ideju majčinstva politički koriste obje strane konflikta. Ženi je doduše pružena jedna ruta djelovanja i to kao mirotvorki, za što je dan primjer *The Peace People* pokreta i McCartney sestara. No iako su žene imale određenu ulogu u konfliktu, zaključak poglavlja je da politički i akademski narativi progovaraju iz muške perspektive.

U poglavlju *Women War Survivors in Uganda: Resilience and Suffering as Consequences of War* autorica Helen Liebling-Kalifani prikazuje mučna iskustva žena koje su preživjele rat u pokrajini Luwero u Ugandi. Kontinuirani etničko-politički sukob s povremeno većim zaoštavanjima ne samo da su obilježila stravična iskustva, već je ostavio i dugotrajne fizičke te psihološke posljedice za žene. Koristeći Bourdieuovu podjelu kapitala, autorica ističe da je namjera samog sukoba bila uništenje svih oblika kapitala. Žene su bile žrtve (grupnih) silovanja, otmica, prisilnih brakova, seksualnog ropstva i prisilnih incesta. Isječci iz intervjua slikovito prikazuju neke od takvih iskustava. Od brojnih posljedica rata, za žene su posebno mukotrpne one vezane uz zdravlje: kronična bol, spolno prenosive bolesti te brojne ginekološke poteškoće (npr. neplodnost). Neznemarljive su također i posljedice na psihičko zdravlje, a društveni kontekst, koji ih zbog proživljenog izrazito stigmatizira i ušutkava, predstavlja prepreku u njihovu oporavku. No iako su žene bile demoralizirane, dehumanizirane i posramljene, razvile su i duboke uvide, mudrost i snagu otpora. Primjer za potonje su žene koje su se borile u ratu, ali i one koje su se u poratnom razdoblju istaknule svojom borbom za pravdu i brigom za ljude pogođene ratom. U svrhu oporavka zagovara se holistički pristup i nužnost prisutnosti žena u odlučivanju o pitanjima zdravstva, socijalne politike i prava.

Peto poglavlje naslova *Concealing Violence Against Women in Sahrawi Refugee Camps: The Politicisation of Victimhood* autorice Elene Fiddian-Qasmiyeh donosi priču o Sahrawi kampovima za izbjeglice, mjestima koja su, nasuprot uobičajenoj slici izbjegličkih kampova, prezentirana kao rodno ravnopravna. Ovakav prikaz, kako će autorica već u samom uvodu istaknuti, služi osiguravanju humanitarne i političke podrške političkom cilju Saharske Arapske Demokratske Republike (SADR) te negira mogućnost prepoznavanja i odgovara na ipak postojeću realnost nasilja nad ženama unutar kampova. Seksualnog nasilja nad ženama doista ima – jedan od primjera je tretman žena koje su zatrudnjele izvan braka te koje zbog toga bivaju zatvorene. Pojavljuje se i seksualno nasilje u vidu silovanja koje je publicizirano samo ako su počinitelji npr. Marokanci, no uz pomoć intervjua doznalo se da unutar kampova postoje pojedini slučajevi grupnih silovanja koji ostaju skriveni kao ‘privatni događaji’. Ukratko, Fiddan-Quasmiyeh pokazala je kako političke institucije seksualno nasilje nad ženama mogu mobilizirati u svoje svrhe. Instrumentalizirano i prikriveno nasilje nije moguće adresirati sveobuhvatnim intervencijama koje bi mu stale na kraj.

Refleksija o istraživačkim problemima s kojima se autorica Rubina Jasani suočila pri terenskom radu u Gujaratu, poprištu hinduističkog nasilja nad muslimana, opisana je u poglavlju naslova *Scribing Dhamal (Chaos): Moral and Ethical Dilemmas of Working in Areas of Violence*. Njeni doživljaji opisani su detaljno: od sprječavanja susreta sa sugovornicima, primjedbi da tjera preživjele da ponovno

proživljavaju bol, optužbi da je špijun, da radi za određenu političku stranku, itd. Ako su te poteškoće pak izostale, pojavile su se ostale. Primjerice, iskazi sugovornika katkad su bili autocenzurirani. Refleksivni moment u autorice zahvaća čitavu povijest njenog života i njena identitetska obilježja. Kao muslimanka te istovremeno kao muslimanka drugačija od drugih muslimana, u indijskom društvu joj je to obilježje pomoglo i odmoglo u terenskom radu. Rod je primjerice odigrao ulogu u kontaktu s Maluna klericima, neki od kojih su Jasani ignorirali ili se pak osjećali ugroženom zbog nje. Tijekom istraživanja javile su se i brojne etičke dileme, od kojih se najbitnija odnosi na to kako treba prikazati priče sugovornika. Jasani smatra da treba sačuvati individualnost svakog iskustva, ali pritom ostati svjestan dinamike moći. Međutim, 'moguće je da moralne dileme provođenja istraživanja tijekom i nakon konflikta ostanu nerješive te će uvijek biti određene kontekstom i okolnostima u kojima se istraživač/ica nalazi' (str. 125).

Identifying the 'Resilience Factor': An Emerging Counter Narrative to the Traditional Discourse of 'Vulnerability' in 'Social Suffering' naslov je predzadnjeg poglavlja u kojem autori Astier M. Almedom, Evelyn A. Brensinger i Gordon M. Adam progovaraju o zamjeni tradicionalnog diskursa o ranjivosti kontra-narativom o otpornosti (*resilience*). Otpornost je shvaćena kao multidimenzionalni konstrukt koji se odnosi na kapacitet za anticipaciju i nošenje s katastrofalnim događajima. Bitan je element otpornosti izgradnja značenja, a ostala dva su funkcioniranje i održavanje identiteta. Društvena podrška uvelike pomaže u oporavku od traume, u kontekstu čega je upućena kritika ideji da je medicinski tretman PTSP-a prečac ka otpornosti. Otpornost može biti usađena, ali bitan je i društveni kontekst pa se, imajući to na umu, spominje potreba jačanja otpornosti kao projekt u koji bi se trebali uključiti masovni mediji. Brojni primjeri angažiranih medija već postoje, kao i pozitivni efekti, primjerice znanje o HIV-u/AIDS-u. Zanimljiva je i točka u kojoj se inkorporira tzv. faktor otpornosti (*Resilience Factor*) u priču o 'zdravoj' državi. Najkraće rečeno, pri izgradnji države trebalo bi imati na umu promoviranje otpornosti na razini države, zajednice i pojedinaca.

Zbornik završava kraćim tekstom *Vision of a Peaceable Life* autorice Parite Mukte i etičkom porukom o shvaćanju značaja života te pozivom na prakticiranje politike brige (*politics of care*), ali i apelom za veći trud pri rješavanju problema gladi i siromaštva, kao i apelom za promjenu postupanja s naftom. Na tome počiva vizija miroljubivog života.

Filip Fila